

A vén cigány

BALUTZ BÁLINT.

Idestova pár hete pihen a föld alatt a polygó cigány nép egyik legnagyobb fia, a ritka tenetességű cimbalom-művész, a lisztierenc-fejű öreg Balutz Bálint. A vén halál letépte a cimbalomverőkről a vattát, s örökre bedugta vele füleit. Az utolsó nótát eljátszotta az ősi magyar hangszeren, pár akkordot sebészen ráfirkált a kottapapírra: — „Ezt írjátok a siromra!” — és meghalt egyszerűen, feltűnés nélkül, mintha csak átmélt volna tányérozni az örök élet családozó.

Hirnév, dicsőség, kitüntetések, mindene megvolt. amit az élet magafajta művészeimbernek nyújthat. Végig muzsikálta Európát. Játszott a „császárnak”, mindakettőnek, a tragikus végű orosz cár előtt, királyi udvarok fényében fürödve. Párizs, Amsterdam, Rotterdam, Budapest, ragyogó fővárosok közönségének elismerése tüntette ki, tulumbás volt az Esturdeóban, pár óráig maga is király, ami a cigány népek legősibb, Ázsiából hozott gyönyörű gondolata: királlyá tenni egy ejszakára a legöregebbet, ha éhségtől szikráznak is a belek, vagy a rongyok lehellőben vannak is fekete testéről, valóságos királlyá, kinek mindenki engedelmessékedik. A legnagyobb álom, amit valaki láthat: Az élet megalozottságából egyszerű — ha mulólag is trónra szállani! ...

Hát — mondom — mindebben része volt az öreg Bálintnak és — hirtelen mindent ott hagyott. Pár hónappal ezelőtt feltűnt nemes feje a székely kisváros, Udvarhely utcáin, ahonnan valaha elindult. Titkos és hatalmas volt, mint egy túlvány.

— Mit akar ez itt? — kértem Kónya Jancsint, a primást.

— Meghalni jött hazal — sugta vissza Jancsi.

— Né csinált rossz: tréfát!

Fene tudta még akkor, hogy a cigány, — a föld akármelyik pontján legyen is, — meghalni mindig haza megy. Ok ezt tudják egymásról. Mi közönséges halandók nem is sejtjük. De ok?... Csak most jut eszembe, hogy vettem is észre valami különösét, másnak talán láthatatlan, vagy fel nem tűnő jeleket. A többiek, ha az öreg Bálint szólt, szinte vallásos áhitattal néztek rá, tréfaín nem nevettek, kővé vált az arcuk a józsu mondásra is. Ez pedig nem a régi dicsőségnek, hanem a haladoklónak szólt. Ki sejtette? ... Bálint se mutatta, hogy mire készült. Inkább azt lehetett volna gondolni a viselkedéséből, hogy új virágzásban van a szíve. Bandába ugyan nem állott, de hangversenyt adott, melyben több volt a cigány, mint a polgári közönség. Magam se voltam ott. En se, más se gondolta, hogy hangversenyt tudatosan hattyudálnak szánva, ahol megegyeszer, utoljára kiomlótt a lelből a magyar nóta ugy, mint talán soha. Mások mondják, hogy soha ilyen szépet nem hallották. Már sajnáltam, hogy elmulasztottam, de az öreg Bálint egyszer mégis kárpótolt anélkül, hogy sejtette volna. Egyszer mégis véletlenül hallattam játszani, de olyan muzsikát, amilyent sem császarak, sem az orosz cár nem hallották tőle, mert ez alkalommal nem élőknek, hanem halottaknak „száta” vén Balutz Bálint! ...

... Az úgy volt, hogy estefélre háttizsákkal a vállamon érezkedtem le a Szejke-fürdő szép bükkös meredekjén. Csendes, elhagyott volt minden. A világ éppen lefeküdni készült. Mindössze egyik omádozó, vén vendégház falán szomorokodott a füstös petróleumlámpa, mint aki megunt az életet. Előteny sehol. A szemben levő oldalon az Orbán Balázs kőpafás sírjára már ráhullottak a hold első, erőtlén sugarai.

Ekkor zendült fel a Balutz Bálint muzsikája. Meghökkentem.

— Mi ez?

Úgy kezdődött halkan, mintha nem hangszer szólna, hanem mintha az erdő madarai egy kivilágitott terebélyes bükk ágain furcsa éjjeli hangversenyt tartanának titokban, mikor Istenen kívül senkinek hallja. Első pillanatban én sem hittem, hogy valóság, olyan halk és földöntúli volt. Fejemet óvatosan előre nyújtottam a bokrok kár-

pitja között, mint a figyelő vadász és akkor felsemterem a cimbalom hangját... De vajjon cimbalom szól-e?... Legközelebb meg fogom számlolni, hogy hány ezer hurja van ennek a hangszernek... Hogy én erre eddig nem gondoltam!... Vagy csak itt az erdők rejtekén, az éccaka varázsában hallak ilyen különösen, mintha az induló szellő messziről, az ázsiai pusztákról verné hozzám a különös, sohásem hallott, bús, fájdalmas, égő-szemű és mégis lízadó dallamokat, melyek ha a mélybe szállnak olyanok, mintha a fák gyökerén játszanék valaki és lassan, szélesen emelkedve mulnak el, mintha a Lengyelfalva felé vezető fehér útra esték kis csillagcserép pendülne utolsó...

Fáradt vagyok, azért hallom ilyenek, de megnezem, hogy ki muzsikál.

— Ahá!... A vén Balutz!

Vigyázza övökodom a közelébe, hogy száraz galy se recsenjen lábaim alatt, de csörtelhetnék akárhogy, a vén cigány se lát, se hall. Hőféher feje a hangszer fölé görbült, finoman ezrett kezei lüktetnek a húrok felett. Mellette a kecskelábu, terített asztalon üvegben, pohárban gazdátlan bor sárgállik, fölötte a lakatlan vendégház omádozó keményén titokban könnyet ejt a bagoly.

Már alig élés-hosszra állok a háta mögött, de elmerültségben nem vesz észre. A kis kurtakocma népe is alszik már, csak a húrok pengése nem szűnik, új nótát vált rajtuk a vén cigány. Vigat, óvájkodót, régi jókedvűnköböl valót, de — talán leintette valaki, a derekán megszaktija. Ijedten szorítja rá kezeit az ezüstös csillogó húrokra, hogy elhallgassanak és hosszasan melázva beletekint az éccakába. Kemény, élesrajzu arca aztán újra figyelni kezd és a puha pálcák megint ráköppannak a cimbalomra ...

Soha sem hallottam ezt a dalt, de érzem, hogy magyar minden ízében és különös, a mohos hátú mult, halott világból való... Mondom, soha se hallottam, de a vén cigány, fél szemmel az üres asztala felé ugy jétssa, mintha onnan diktálna valaki láthatatlan, magános mulató, régi magyar eleinkből való, ki a végén borába ejti fekete szakállát... Az én bensőm is elnehezedik és mikor az utolsó hang feljöppen a vén bükk galy közé, nem álom meg sohájtas nélkül és megkínzott szívem indulatától görbesz rándult ököl-le éppen rá akarok vágni az üres kecskelábu asztalra — (ha a piszok világ arcába nem sujtathatók) —, mikor a vén Bálint észre ves és zavartan rámnéz. Elpirul mint a csókon kapott leány.

— Jóesté! ... Mit csinálsz, Bálint?

— Te vagy az? — nyugszik meg.

— Kinek muzsikálsz?

— Csak magamnak! — Futólag elmosolyodik.

— Én vagyok a „teljes zenekar” a feredőn!

A háttizsákat ráéjtem az üres asztalra:

— No, jere telepedjünk le!

A vén cigány nem mozdul, ugy néz, mintha neki nem szabadna a mellé az asztal mellé leülni. Elfogóda mondja:

— Éppen e mellett az asztal mellett szokott ülni!

— Ki? — pillantok fel.

— Hát a báró! A vén Báró! ...

... Igy tudtam meg, hogy azon az este a halott Orbán Balázsnak muzsikált, ki így, mikor régi otthonában, a roskadozó Szejken elcsendesedik minden, szokott stétja után betér egy ital borra és a Bálint nótaja mellett elgondolkodik a székelek sorsán.

— Szép dolg, Bálint, hogy ilyenekre gondolsz! ... No, adjon Isten nyugodalmas jóéjszákát!

Hetekig nem láttam a vén Balutzot, de nem is törődtem vele. Elég baja, gondja van az embernek az életben, nem csuda ha megfeledekzik róla. A napokban azonban újra elfogott az átélt hangulat és szomjas lélekkel siettem ki a Szejkére...

Minden úgy volt mint akkor, csak az öreg Bálint hiányzott.

Egy meztibábas székely legényke füttyörésgzett az Orbán Balázs székely-kapujához dölve, attól megkérdeztem.

— Te! Ma nem muzsikál itt a vén Balutz?

— Ó, tudom, hogy nem!

— Miért?

— Mert meghót! Rég el es tetették! — vont vállat a legényke és tovább füttyülte a maga nótaját.

Tisztelettel levettem a kalapomat, hogy megadjam a végtiszességet Bálintnak, de a legényke figyelmeztetett, hogy jó lesz ha felteszem a kalapomat, mert így öszrefordulóra kicsit hüvöcske az idő.

Tényleg, már kezdenek színt váltani a falevelek ...